

Straffprocessreformen i Finland.

Processreformen har i de flesta land visat sig vara en av lagstiftarens vanskligaste uppgifter. Detta även i Finland. Åtskilliga fullständiga reformförslag hava redan sett dagen och allt ännu är reformens förverkligande blott en fjärran hägrande dröm. Förslagen utgöras icke blott av kommittébetänkanden och projekt, utan även av förslag till regeringsproposition i ämnet, över vilka högsta domstolen blivit hörd och mot vilken denna framställt sina anmärkningar, som sedan i ett nytt propositionsförslag vunnit beaktande.

Det första reformförslaget utarbetades av en tremannakommitté, i spetsen för vilken stod processrättens grand old man i Finland, friherre R. A. Wrede. Kommitténs förslag förelåg färdigt år 1900. Det underkastades sedermera omarbetning inom landets lagberedning, vars lagförslag framlades år 1909. Under de politiska förhållandenas tryck avstannade därefter reformverket för att ånyo upptagas omedelbart efter landets självständighetsförklaring. En ny kommitté tillsattes, men denna hann icke slutföra sitt uppdrag att uppgöra ett förslag till fullständig reform av hela processen, innan reformplanerna omlades och inriktades på åstadkommandet av partiella förändringar i rådande rättegångsförfarande. Ett sådant projekt utarbetades även och trycktes 1920, men författarna uttalade sig själva emot förslagets realiserande och höllo före, att partiella reformer innebure »hållande av nytt vin i gamla leglar«, vilket vore synnerligen riskabelt, enär de moderna reformtankarna icke voro förenliga med det gamla rättegångssystemet, utan

skulle sönderspränga detta och resulterade i halvmesyrer, vilka tillfredsställde ingen och i praktiken vore vanskliga att genomföra. Icke ens såsom en övergångsform ansågos dessa partiella reformer önskvärda, emedan landets domarekår genom dem förleddes att tumma på de nya ideerna och att vid dessas genomförande söka förfara, så vitt möjligt, »efter vad förr vanligt varit«, vilket återigen komme att motverka den nya, friska anda, som genom processens reformering borde förverkligas. Blott en fullständigt ny rättegångsordning, så förklarades det då från reformvänligt håll, vore egnad att erfordrligen tillgodose de moderna kraven. Dette blev ock den för tiden varande justitieministerns beslut. Kort därpå ombetrodde denne professor O. Hj. Granfelt att uppdraga linjerna för ett nytt reformförslag. Som direktiv för arbetet gavs den anvisning, att domstolsorganisationen borde göras enklare, än vad fallet var i tidigare förslag. De nya lagutkasterna inlämnades till justitieministeriet 1923. Sedermera har en kommitté av underdomare granskat reformprojektet och framställt ett antal smärre ändringsförslag (1925), varefter ett utskott, sammansatt av ledamöter från landets hovrätter, efter processpraktiska studier i Danmark, genomgått de senaste förslagen och mot dem gjort särskilda anmärkningar (1925). På basen av det sålunda sammanbregta materialet och i väsentlig anslutning till projekt av 1923 utarbetade sedermera lagberedningen (president K. J. Ståhlberg och juris utriusque kandidaten C. G. Möller) ett förslag till riksdagsproposition angående reform av rättegångsväsendet (1927). Sedan högsta domstolen kritiserat propositionsförslaget (1928), remitterades detsamma tillbaka till lagberedningen, som följande år, 1929, framlade nytt propositionsförslag i ämnet. Därefter har reformfrågan icke nämnvärt avancerat. — Likvisst förtjänar redan här i detta sammanhang nämnas, att år 1927 inom lagberedningen utarbetats förslag till en speciell lag och förordning om statsåklagare för större brottmål, på grund av och i överensstämmelse med vilka regeringen

samma år till riksdagen överlämnade en proposition i ämnet. Den föreslagna omorganisationen av landets åklagareinstitution skulle säkerligen varit egnad att förbereda den stora reformen. Riksdagen hann emellertid icke inom sin mandat-tid behandla propositionen. Även denna partialreform hör fortfarande till de ouppfyllda fromma önskningarna. — Ett annat, senaste år framlagt förslag till partialreform har däremot mötts av ett lyckligare öde. Regeringens proposition om lag angående strafforder i mindre brottmål har nämligen av riksdagen snabbt slutbehandlats och verkligen lett till en lag av föreslaget innehåll, stadfäst d. 19 juni 1931.

I stort sett måste, dess värre, processreformen i Finland anses förnärvarande befinna sig uti ett stadium av »på stället vila». Vilka orsakerna härtill varit och äro har visserligen icke officiellt deklarerats. Men utan fara för misstag torde man kunna våga påståendet, att huvudanledningen är av ekonomisk art. Reformens genomförande befaras komma att överbelasta statsbudgeten på ett sätt, som nu icke är förenligt med sund finanshushållning. Klart är icke huruvida härvid också beaktats eller om tilläventyrs förbisetts, att reformens genomförande i praktiken, t. o. m. sedan den beslutits, förutsätter många år av praktisk förberedelse, vadan av densamma föranledda utgifter dels icke vore att emotse förrän efter en jämförelsevis långtids förlopp, dels kunde fördelas på flere år. I någon mån sannolikt lärers väl ock vara, att reformens uppskjutande, åtminstone till någon del, har en naturlig förklaring i regeringens och folkrepresentationens samt de politiska partiernas bristande intresse för detta reformverk. Rättegångsväsendets förbättrande hör ju icke till de reformer, varmed väljarmassorna lätt ljusas; reformen är lämligen otjänlig som agitationsmedel. Uppskattningen av dess betydelse och bedömandet av de uppdragna riktlinjernas önskvärdhet innefatta överhuvudtaget icke — fränsett några frågor — lekman- utan fackman-spörsmål. Processreformen har därför ock i de flesta land visat sig vara en reformfråga, som mognar lång-

samt. Dess nödvändighet skall tvivelsutan även i Finland med tiden framstå klar. Och man får hoppas, att denna tidpunkt icke må ligga alltför avlägsen.

Det sist sagda är säkerligen icke ett uttalande fram-
sprunget endast ur reformeringslust. Det är fastmer uttryck
för stadgad övertygelse om att Finlands nuvarande rättegångsordning och alldeles särskilt nu rådande domstolspraxis är alltför ålderdomlig för att kunna tillfredsställa nutidens krav på snabb och säker rättsskipning. Säsom reglerat genom lagbestämmelser, vilkas huvuddel ingingo allaredan i Sveriges rikes lag av år 1734, är processförandet, speciellt det straffprocessuella förfarandet, alltför mycket en skapelse av sin tid och förty genomsyrat av principer och metoder, vilka icke harmoniera med vår tids och vår generations uppfattning om de nödvändiga garantierna för en sund kriminalrättsskipning. Domstolsorganisationen är visserligen densamma som i Sverige, så ock i huvuddrag själva förfarandet, men en del moderniseringar, varigenom man i Sverige sökt åvägbringa och även ernått avsevärda partiella förbättringar, hava icke i Finland genomförts, varför det finländska brottmålsförfarandet, vilket kanske ock något strängare än det svenska följer den gamla lagens bokstav, framstår som än mera efterblivet.

Ehuru processreformen uti Finland för närvarande synes hamnat i en återvändsgränd, erbjuder kanske dock det utförda reformarbetet det intresse, att en summarisk redogörelse för huvudprinciperna i de senaste förslagen kan försvara sin plats i denna tidskrift.

De senaste i Finland tillkomna reformförslagen avse att i allt väsentligt, så vitt möjligt och lämpligt befunnits, förverkliga den moderna processdoktrins krav. Vad återigen möjligt och lämpligt är måste naturligtvis bedömas särskilt med beaktande av historiska och lokala förhållanden. Rättegångsreformen är därför ingalunda enbart av process-

teoretisk och -teknisk art. Den är väsentligen ett praktiskt legislativpolitiskt problem.

Främst har frågan om domstolsorganisationen krävt sin lösning. Härvidlag har man strävat att ernå en organisation, vilken vore möjligast enkel och likformig för såväl stad som landsbygd samt gemensam för tvistemål och brottmål.

Resultatet har blivit beträffande instansordningen tre domstolar; nämligen underrätter, kallade häradsrätter, och överordnade dessa appelldomstolar med karaktär även av besvärinstans och i »små brottmål» även revisionsinstans, benämnda lagmansrätter, samt slutligen en för hela Finland gemensam högsta domstol, vilken skulle bilda organisationens spets och fungera såsom verklig revisionsdomstol ävensom besvärinstans i förhållande till lagmansrätterna. Rikets betydande utsträckning och dess delvis glesa bebyggelse, särskilt i landets norra delar, hava ansetts nödvändigöra bibehållandet av den här hävdvunna anordningen, att underrätts domkrets, kallad domsaga, kunde uppdelas i ett antal — två, undantagsvis tre — tingslag, i vilka regelbundna domstolssammanträden borde hållas. Mellantiden emellan dessa finge bestämmas olika för olika tingslag, beroende på ortsförhållandena. I sådana fall, då enligt lag en så skyndsam behandling vore påkallad beträffande något mål eller något ärende, vars prövning tillhörde underrätt, att nästa lagtima domstolssammanträde ej kunde inväntas — detta vore naturligtvis möjligt särskilt i avlägset belägna tingslag — skulle givetvis extra, urtima, sammanträden kunna utsättas. — Lagmansrätts jurisdiktionsområde, benämnd lagsaga, bildade i regeln en domkrets. Inom denna skulle lagmansrätten, som, utom under de tre stora högtiderna jul, påsk och pingst, borde sammanträda varje vecka, hava fast säte i någon av lagsagans städer. Då emellertid antalet lagmansrätter är föreslaget till endast 8 och flere lagsager sålunda komme att omfatta mycket vidsträckta områden, kunde ett eller undantagsvis två bitings-

ställen inrättas, där lagmanarätten egde hålla sammanträden för behandling av mål, enligt vad i dess arbetsordning närmare angäves.

I fråga om domstolarnas inre organisation har beträffande underrätternas sammansättning till förebild tagits landsbygdens nuvaranda domstolar, vilka allmänt åtnjutit befolkningens förtroende. Häradsrätterna komme sålunda allt framgent att sammansättas av en juridiskt bildad ordförande, häradshövdingen i domsagan, jämte ett antal lekmän från respektive lingslag. För städernas vidkommande innebure detta en avsevärd förenkling. För närvarande bestå ju stadsdomstolarna, rådstuvurätterna, av tre medlemmar, vilka i landets större städer samtliga äro jurister. Med hänsyn härtill har anmärkts, att de föreslagna domstolarna i avseende å sin juridiska kapacitet finge en svagare struktur än de nuvarande rådstuvurätterna. Detta har emellertid ej ansetts innebära någon rättsväda. Antydda svaghet bleve för övrigt i någon mån motverkad av lekmäns närvaro i rätten, vilket innebure ett beaktande av just härutinnan upprepat uttalade reformkrav.

Spörsmålet om lekmännens ställning i underrätterna och dessas antal har telt sig synnerligen vanskligt. Sedan gammalt har i finländsk rätt gällt den grundsats, att den lekmananämnd — domfört antal utgör för närvarande minst fem ledamöter — vilken finnes vid landsbygdens domstolar, eger uttala sig ej blott i förkommande sakfrågor eller rörande skuldproblemet, utan beträffande alla i föreliggande mål uppkomna frågor av vare sig saklig eller rättslig innebörd. Denna grundsats har i samtliga reformförslag vidmakthållits. Men man har inskränkt lekmännens medverkan till själva huvudförhandlingen i målet. Detta innebure i själva verket, att dessa icke komme att taga del i meddelandet av rättshjälp åt annan domstol eller myndighet eller i handläggningen av frågor av rent processförberedande natur eller sådana vilka äro av den rättsliga eller i förhållande till huvudförhandlingens prejudiciella beskaffenhet,

att de böra behandlas och över dem måste resolveras, innan till huvudförhandling skrides. Dessa frågor hemföle således i regeln under allenast ordförandens i rätten — härads-hövdingens — decision. Dessutom har föreslagits, at »mindre brottmål» kunde, under vissa förutsättningar, avdömas utan egentlig huvudförhandling medelst s. k. strafforder av härads-hövdingen allena. En annan grundsats i Finlands nuvarande rätt är den, att lekmännen vid fall av omröstning förfoga blott över en kollektiv röst; endast i händelse av enhällig mening hava de gentemot rättens ordförande votum decisivum. Härutinnan har en förändring ansetts önskvärd. Lekmännen hava tillagts individuell rösträtt, likvärdig med ordförandens. Den fara detta tilläventyrs medförde har man emellertid velat minska därigenom, att deras antal inskränktes till tre. Detta innebure — emedan den gamla regel bibehölles; vilken nu är gällande inom kollegier, nämligen att vid lika röstetal mot lika den åsikt, som biträdes av ordföranden, betraktas som kollegiets förutom i brottmål där den »mildare» meningen är segrande — i själva verket, att ingen bleve sakfälld med mindre samtliga lekmän härom vore ense eller rättens lagkunnige ordförande instämde i det fällande domslutet. — Lagmansrätterna skulle enligt de sista förslagen sammansättas med enbart fackmän. Tre vore domfört antal. Det samma bleve förhållandet — detta är ju ock fullt naturligt — med högsta domstolen; likvisst förutsatte domfört antal närvaro av fem medlemmar.

I avseende å domstolarnas inre organisation kunna förslagen säkerligen ge anledning till tvekan.

Sålunda kan i fråga om häradsrätterna den anmärkning förväntas, att lekmännen bleve alltför få för att de skulle kunna göra sig gällande på det effektiva sätt, som kunde anses önskvärdt. Erkännas måste att kritiken i denna punkt kan te sig i viss mån befogad. Likvisst kan den bemötas, förutom med det som härutinnan allaredan ovan blivit antytt, med en hänvisning till de stora praktiska svårigheter en tillfredsställanda rekrytering av ett talrikare lekman-

element erbjöde på en del orter, synnerligast där under-
rätterna nödgades alla veckor hela året om sammanträda
till huvudförhandling. Beaktas bör nämligen tillika, att den
tidsperiod, envar lekman vore tjänstgöringspliktig, givetvis
måste skäligen begränsas.

icke heller lagmansrätternas sammansättning torde kunna
undgå ganska grava anmärkningar. Om det en gång anses
önskvärt, att lekmän taga del i den kriminella rättsskip-
ningen — och härom vittna samtliga förslag — då före-
faller det ju fullt naturligt, att detta borde vara förhållandet,
ej allenast i första instans, utan i alla de domstolar, där
skuldfrågan och andra bevissprösmål äro föremål för pröv-
ning och avgörande. Lekmännens närvaro är ju av betydelse
— därom lär man väl vara tämligen ense — icke blott
därför, att de tillföra domstolen ett visst velande beträffande
territoriella och personella ortsförhållanden, utan främst
dels av den anledning, att lekmännen förmodas hälsosamt
motverka fackmanna- och yrkesdomarnas benägenhet för
schematiskt bedömande av förekommande fall, dels emedan
lekmännens uppfattning säkerligen ofta är ett uttryck för
menige mans rättsuppfattning i saken. Är återigen detta
riktigt, då framstår det ock som önskvärt, att lekman-
elementet är representerat, icke blott i första instans, utan
även i appellrätterna. Att de senare reformförslagen icke
förverkliga detta önskningsmål torde till väsentlig del berott
på de praktiska vanskligheter, som mötte dess genomförande.
I någon mån har därtill måhända även medverkat den om-
ständigheten, att landets nuvarande appelldomstolar, hov-
rätterna, ehuru lekmannelementet ej är företrätt i dem,
icke av denna orsak varit föremål för kritik, utan tvärtom
för sin oväld njutit befolkningens förtroende.

En annan anmärkning, som kan göras och även gjorts
mot den föreslagna domstolsorganisationen, rör domstolarnas
inbördes kompetens. Det har — säkerligen icke alldeles
utan fog — framhållits, att häradsrätternas synnerligen
enkla sammansättning icke erforderligen garanterade den

sakkunskap och allsidiga grundlighet, som särskilt vid behandlingen och avgörandet av grova brottmål bör krävas. Som en konsekvens av denna anmärkning har framhållits, att det måste anses önskvärt, att dylika mål bleve i första instans handlagda och avgjorda av domstolar med flere litterata medlemmar. Och fullt naturligt förefaller det ju, att då huvudförhandling egde rum inför dessa domstolar, till dem ett antal lekmannabisittare bleve inkallade. Dessa synpunkter och önskemål hava jämväl beaktats uti ett parallellförslag, vilket framlagts i 1923 års utkast till reform av rättegångsväsendet. I detta framställdes nämligen även förslaget, att åtminstone åtal med anledning av brott, försök till eller delaktighet i förbrytelse, varå in abstracto kunde följa dödsstraff eller livstids tukthus, alltid borde väckas och utföras vid lagmansrätt, som under huvudförhandlingen i dylika mål skulle kompletteras med en nämnd av fyra lekmän. Naturligtvis uppkomme härvid följdspörsmålen, om vid slikt förhållande appell borde helt och hållet uteslutas eller tillåtas till högsta domstolen och huruvida, ifall sist antydda alternativ godtoges, i händelse fullständig ny sakförhandling prövades nödvändig, denna kunde försiggå inför högsta domstolen eller om målet av denna orsak borde återförvisas till lagmansrätten, vilken då under den förnyade sakbehandlingen skulle sammansättas med medlemmar, som ej förut tagit någon befattning med saken. Dessa reformtankar hava emellertid icke i de senare förslagen upptagits, utan har beträffande domstolarnas inbördes sakliga kompetens den grundsats operats, att häradsrätt principiellt vore behörig för alla brottmål. Undantag har blott gjorts vidkommande åtal för tjänstebrott av underdomare och ett antal högre administrativa ämbetsmän, vilkas avdömande tillhörde lagmansrätt ävensom beträffande åtal för brott i tjänsten av medlem i lagmansrätt eller av rikets president, vilka skulle utföras vid högsta domstolen.

Domstolarnas inbördes funktionella ställning angives av möjligheten att uti högre instans söka ändring i åtgärd,

som av underinstans vidtagits. Rätten att appellera från häradsrätt till lagmansrätt medelst ordinärt rättsmedel, s. k. vad, förbleve — förutom i mindre brottmål — obegränsad. Däremot skulle rätten att i högsta domstolen söka revision av lagmansrätts domslut avsevärt begränsas på grund av såväl målets art och det in casu ådömda straffet¹⁾ som med hänsyn till revisionsgrunden²⁾. Beträffande återigen de »mindre» brottmålen vore appellationsrätten helt och hållet utesluten, då straff ådömts medelst s. k. strafforder och i övriga fall inskränkt till den, som ådömts frihetsstraff. Dock vore part även i ett mindre brottmål tillerkänd rätt att, med åberopande av laga revisionsgrund, i lagmansrätt yrka revision av häradsrätts domslut. — I de händelser återigen att appell eller revision ej vore möjlig, emedan någon saklig

Anm.: 1) Denna begränsning anges i 1929 års propositionsförslag på följande sätt: I mål, som på grund av rättsmedel fullföljts i lagmansrätt och där åtalet avsett allenast brott, varå ej kunde följa strängare straff än böter eller fängelse i högst 6 månader eller lagmansrätten, ehuru strängare straff påyrkats, funnit den åtalade saker endast till sådant brott, finge i regeln revision ej sökas i högsta domstolen av annan än den, som blivit dömd till frihetsstraff. Undantagsvis kunde dock högsta domstolen på ansökan tillåta även annan part att söka revision, om detta för rättstillämpningen i andra likartade fall vore av synnerlig vikt eller om det för parten, utöver målet i fråga, vore av väsentlig betydelse, att hans talan bleve prövad av högsta domstolen eller om parten påstår och högsta domstolen finner, att revisionsrätt med orätt förvägrats honom.

2) Revisionsgrund vore enligt 1929 års propositionsförslag: att vid sakens behandling förelåge domvilla eller annat rättegångsfel betingande given doms undanröjande; att förfarandet lede av annan brist, som hindrat sakens tillförlitliga bedömande; att domstol använt orätt straffbestämmelse eller annars felat i tillämpningen av lag på den brottsliga handlingen; eller att den givna domen grundats på någon för denna väsentlig saklig förutsättning, som stode i strid med innehållet av de under rättegången tillkomna handlingarna, förutsatt att underrätten ej baserat sitt avgörande på enahanda förutsättning och detta ej uti appellinstansen åberopats som skäl för ändringsyrkande.

behandling ej egt rum vid häradsrätt resp. lagmansrätt, kunde dessa domstolars beslut i besvärsväg underkastas högre domstols omprövning, varvid alltså såsom slutlig besvärsinstans komme att fungera: lagmansrätt i förhållande till häradsrätt och högsta domstolen i förhållande till lagmansrätt. En dylik besvärsmåls förefunnes också i mindre brottmål. Förutom genom ordinarie rättsmedel egde rättsintressent, då domstol förfarit felaktigt vid behandlingen av ett mål — även då avgörandet skett medelst strafforder — så att s. k. domvilla föreläge, med anledning härav genom klagan i överrätt yrka beslutets eller domens undanröjande. Dessutom hade högsta domstolen makt att undantagsvis i vissa begränsade fall bryta laga kraft vunna domar.

Ett av de svåraste problemen vid ordnandet av domstolarnas inre sammansättning utgör frågan om sättet att utse lekmannabisittare. Då en tillfredsställande lösning härav sökts, har utgångspunkten, naturligt nog, varit lekmännens uppgift i domstolarna. Härvid har återigen, såsom i motivering till 1923 års förslag sades, den ledande tanken varit, att genom lekmännen tillföra domstolarna ett element, vars förmåga av iakttagelse och prövning vore obunden av använda juridiska schabloner, och vilket skulle framföra menige mans rättsuppfattning samt tillika tjäna som kontroll å lagskipningens opartiska handhavande och sålunda stärka allmänhetens förtroende till domstolarna. Att dessa därjämte genom lekmännen kunde tillföras även sakkunskap förklarades vara av underordnad betydelse. Men även om detta principiellt erkändes, kunde dock ej förnekas, att den nu existerande lekmananämnden vid underdomstolarna å landsbygden i Finland hitintills haft sin största betydelse just tack vare dess medlemmars kunskap rörande ortsförhållanden samt personalkännedom beträffande ortsbefolkningen och dennas levnadsvillkor. Detta ansågs visserligen böra beaktas, men å andra sidan finge ej heller förbises, att förverkligandet av dessa synpunkter beträffande lek-

männens funktion knappast vore möjlig i landets större städer och kommuner med betydande industrisamhällen ävensom att en bestämd strävan framförallt borde vara den att ordna valet av lekmannabisittare så, att rent politiska intressen i minsta möjliga mån därvid kunde göra sig gällande. Särskilt sist antydda synpunkt ansågs böra leda till ett lottningsförande på basen av upprättade längder över alla till uppdraget ifråga valbara personer. Otillfredsställande utlottningsresultat kunde i någon mån motverkas genom en parterna i målen given rätt att, utan anförande av formellt giltiga skäl, vräka ett visst antal av dem, som för tillfället vore tjänstgöringspliktiga. Denna anordning har emellertid förmodats innefatta en så bjärt nyhet på detta lagstiftningsgebit, att den icke kunde förväntas vinna vederbörlig sanktion. I propositionsförslagen har man därför, trots alla motskäl och betänkligheter, stannat därvid, att medlemmarna i häradsrätternas nämnder borde väljas kommunvis av kommunalfullmäktige, varvid man, för att förläna nämndemännen en så självständig position som möjligt speciellt i förhållande till statsmakten, gjort det kommunala valet i så måtto definitivt bindande, att någon efterprövning av de valdas lämplighet ej finge ifrågakomma från domstols sida. Likvisst har underrätt i orten givits ställning av besvärinstans i avseende å kommunalfullmäktiges nämndemannaval. På det att lekmännens tjänstgöring icke bleve överhövan belungande har föreslagits, att denna skulle omfatta högst trettio dagar under ett vart av tre tjänstgöringsår. Antalet nämndemän — av vilka en tredjedel varje år borde avgå och i deras ställe nya väljas — bleve beroende på behovet inom varje domkrets och skulle av rätten bestämmas. Likaså ankomme å denna att fördela tjänstgöringen emellan de tjänstgöringspliktiga. Slutligen är ock föreslaget, att lekmännen av statsmedel erhöles gottgörelse för sina resor och sin tjänstgöring.

I omedelbart sammanhang med problemet om domstolarnas organisation står spørsmålet om arten och vidden

av den undervisning, som tilläventyrs borde av rättens ordförande meddelas dess lekmannaledamöter. Huvudfrågan härvid, huruvida detta överhuvudtaget vore önskvärt och nödvändigt, bejakas av samtliga förslag. Också därutinnan äro dessa alla överensstämmande, att undervisningen skulle utgöra både en saksammanfattning d. v. s. en rekapitulering av allt det väsentliga, som i saken inlupit, och därefter jämväl en kort redogörelse för gällande lags tillämpliga stadganden. Vidkommande däremot frågan, om undervisningen borde vara offentlig eller ej, intaga de tidigare förslagen av 1923 och 1925 den ståndpunkt, att undervisningen skulle av domstolens ordförande meddelas offentligen efter slutad partsförhandling, förrän rätten skrede till överläggning inför slutna dörrar, medan i de båda propositionsförslagen undervisningen är gjord till en integrerande del av överläggningen och likasom denna hemlig. I fråga om själva voteringen ävälva samtliga reformförslagen rättens ordförande plikten att till först yttra sin mening samt därefter lekmannabisittarna och till sist domstolens lagfarna ledamöter i den ordning de hava säte i rätten.

Även åklagaremaktens organisationsproblem erbjuder ett betydande intresse.

Enligt den nugällande ordningen representeras åklagarmakten — förutom i vissa specialfall, för vilka specialåklagare finnas — uti landets städer av högsta åklagaren, d. ä. justitiekanslern, omedelbart underlydande stadsfiskaler, medan såsom allmänna åklagare på landsbygden fungera länsstyrelsen underlydande kronofogdar och kronolänsmän, av vilka dock de sist nämnda så gott som undantagslöst i praktiken utföra alla åklagaregöromål. Det märkliga är, att dessa underåklagare jämväl i appellations- och revisionsinstanserna fullfölja vid underdomstol anhängiggjorda publika åtal, därest icke justitiekanslern i ett visst föreliggande fall på grund av sin devolutionsrätt övertagit åtalet

eller med stöd av sin substitutionsrätt förordnat någon annan att utföra åtalet. Åklagarmaktens representant i andra instans, d. v. s. advokatfiskaler i landets hovrätter, är visserligen åklagare i mål, som där anhängiggöras, men i de mål, vilka från underdomstol dragits under hovrätts prövning, meddelar denne blott s. k. rättshjälp åt underåklagare, som i hovrätt fullföljer åtal. Städernas allmänna åklagare, stadsfiskalerna, äro emellertid, med undantag för landets största stadssamhällen, i regeln varken i avseende å sin teoretiska eller praktiska utbildning erforderligen kvalificerade. Det samma är ock i allmänhet förhållandet med landsbygdens åklagare. En förändring till det bättre borde åstadkommas och detta fordernast, åtminstone i grova brottmål. Utan fara för överdrift torde kunna sägas, att för processreformens genomförande är åklageremaktens omorganisation ett *conditio sine qua non*. Att landets styrelse även haft uppfattning av snabba reformers nödvändighet framgår därav, att, såsom ovan framhållits, en särskild regeringsproposition i ämnet år 1927 utarbetades och förelades riksdagen. Dess värre har dock detta initiativ icke hitintills lett till några åtgärder. — Enligt processreformförslagen förbleve justitiekanslern landets högsta åklagare och honom tillkomme även framdeles obegränsad devolutions- och substitutionsrätt. Åklageremakten representerades återigen normaliter vid häradsrätt av antingen s. k. »statsåklagare» med den juridiska utbildning, som kräves av domare, eller ock av s. b. »underåklagare». De sist nämndas sakliga kompetens vore principiellt begränsad till mål, som icke rörde grova brott. Som offentlig åklagare inför appelldomstol skulle fungera vederbörande statsåklagare, förutom då ett åtal avsåge tjänstebrott, som i första instans hemföll under överdomstols domsrätt, i vilket fall åtalet ankomme å lagmansrättens ifråga advokatfiskal. Dennes ämbetsställning framgår för övrigt därav, att han vore åklagarnas inom lagmansrättens jurisdiktionsområde förman. Envar statsåklagare innehade återigen

samma ställning i förhållande till underåklagarna inom sitt tjänstedistrikt. Överåklagare tillkomme både devolutions- och substitutionsrätt i avseende å åtal, som regelenligt tillhörde honom underlydande offentlig åklagare.

Beträffande offentlig åklagares åtalsplikt är legalitetsprincipen föreslagen som huvudregel. Likvisst icke undantagslöst. Salunda förklaras åklagare berättigad taga hänsyn till opportuna synpunkter, ej allenast då denna rätt för särskilt fall uttryckligen är i lag erkänd, utan ock i allmänhet vid brottskonkurrens, då visst åtal alls icke eller endast obetydligt komme att öka den åtalades straff. Än vidare hade justitiekanslern och, då fråga vore om »ringa» brott, vederbörande statsåklagare rätt att, om detta ej av den genom brottet kränkta emotsades, av lämplighetshänsyn låta åtal mot den, som ej fyllt 18 år, förfalla, varvid beslutet härom kunde göras för bestämd tid, aldrig över två år, villkorligen beroende av den skyldigas obrottsliga framtida vandel samt av hans vilja och förmåga att ersätta genom brottet orsakad skada. I enahanda fall som de, då åklagare vore berättigad att, trots förebragt utredning om gärningsmannaskap och skuld, underlåta åtal, finge han jämväl nedlägga allaredan väckt åtal. I andra händelser vore detta däremot tillåtet endast, om den åtalade icke påkallade frikännande dom; en rätt vilken alltså vore denne till försäkrad.

I sammanhang med åklagaremaktens organisation och åklagaremyndighetens åtalsplikt hava lagberedarna även nödgats taga ställning till det betydelsefulla spörsmålet, huruvida åtalsrätten skall göras till ett statsmonopol eller om vid sidan av statens åtalsorgan jämväl enskild person — målsegaren — borde tillerkännas en principal eller en blott subsidiär eller accessorisk åtalsrätt. Utan vidare diskussion torde det ansetts klart, att beträffande förbrytelser, vilka i gällande strafflag betecknas som s. k. målsegandebrott, åtal bör kunna väckas och utföras av målsegaren själv. Man har emellertid gått avsevärt längre. Salunda har föreslagits vidmakthållandet av den sedan gammalt i

finländsk rätt tillämpade grundsatsen, att den person, vilken i avseende å visst brott hade ställning av målsegare, förutom i några undantagsfall, vore åtalsberättigad. I fråga om förbrytelser av först angivna huvudkategori (d. v. s. målsegandebrotten) har i det senaste propositionsförslaget målsegarens åtalsmonopol utsträckts ända därhän, att med anledning av brott, innefattande ärekränkning mot annan än offentlig myndighet eller förseelse av så ringa natur att denna ej kunde medföra annat straff än böter eller fängelse i 6 månader, åtal endast finge utföras av målsegaren själv, medan offentlig åklagare beträffande andra målsegandebrott, under enahanda förutsättningar som beträffande förbrytelser underliggande publikt åtal, vore berättigad och förpliktad att utföra åtal, ifall målsegaren härpå yrkade. Vad återigen angår brott, som enligt strafflag principiellt äro underkastade offentligt åtal, egde målsegaren antingen förena sig om den offentliga åklagarens åtalspåståenden eller i sammanhang med dessa göra självständiga ansvarsyrkanden. Därjämte är målsegaren tillerkänd befogenhet att, då publik åklagare in casu förklarat sig icke kunna utföra åtal, för egen del väcka sådant. Ur målsegarens åtalsrätt har ock ansetts följa en rätt att frångå framställda åtalsyrkanden. Härtill förklaras han berättigad, om målsegaren hos offentlig åklagare för anställande av åtal angivit en förseelse, intill dess åtalet varit föremål för domstols behandling och, i händelse målsegaren själv anhängiggjort åtalet, intill dess underrettens dom fallit; i sist antydda fall likvisst med den åtalade förbehållen rätt att fordra frikännande dom.

Att reformförslagen tillägga enskild målsegare en så vidsträckt åtalsrätt är kanske, speciellt i fråga om brott, som principiellt underligga publikt åtal och äro av grov natur, egnat att uppväcka tvekan. Däri kan anses ligga en fara för den som utsättes för ett dylikt åtal, emedan i många fall redan enbart väckandet av ett åtal verkar nedsättande t. o. m. fastän detta varder förkastat. Mot en dylik infami utgör knappast det straffhot, som inneligger i strafflagens

stadgande om straff för brottet falsk angivelse, ett tillräckligt rättsskydd. I ett av de tidigare reformförslagen (av 1923) hade därför utövningen av den enskilda målsegarens subsidiära åtalsrätt gjorts beroende av domstols in casu givna tillstånd, sålunda att detta kunde förvägras, om det undersökningsresultat, som framgick av de handlingar, vilka tillkommit vid förundersökningen, syntes utvisa, att åtalet icke vore grundat å sannolika skäl. I det sista propositionsförslaget har emellertid detta korrektiv mot missbruk bortlämnats. Ifrågasättas kan emellertid, huruvida rättssäkerheten härmed verkligen betjänats.

Ett saksammanhang förefinnes tvivelsutan emellan åtalets och försvarets organisation. »Offentligt försvar« såsom en i vissa brottmål obligatorisk institution är icke känt av Finlands nuvarande kriminalprocess. Detta har sin naturliga förklaring dels i det finländska rättegångsförfarandets inkvisitoriska karaktär, dels däri att åklagaremyndighetens representanter vid underrätt i betydande utsträckning ej innehava högre juridisk kvalifikation, vadan den åtalades position i processen hitintills ej framstått som i högre grad ofördelaktig och dennes försvarsintressen kunnat erforderligen tillgodoses ex officio av domstolen. Så snart emellertid härutinnan vidtas den förändring, att av offentlig åklagare kräves högre juridisk specialutbildning och straffprocessen göres rent accusatorisk, så att processmaterialets förebringande helt överlämnas åt parterna i målet och den materiella processdriften kommer att ske under formen av partsförhandling, synes det alldeles oundgängligt att också vid den åtalades sida — åtminstone där denne ej kan förutsättas innehava nödiga juridiska insikter, såsom förhållandet i regeln presumeras vara då åtalet avser offentlig tjänstemans brott i tjänsten — ställes en offentlig försvarare med juridiska insikter. I enlighet härmed har därför ock i samtliga reformförslag intagits bestämmelser därom, att sådan försvarare bör ex officio tillförordnas, då

åtalet utföres av statsåklagare eller annan överåklagare såsom ock, fastän underåklagare driver åtalet, om den åtalade är stum eller döv eller av annan orsak prövas hava behov av biträde. Dock har man genom dessa stadgangen icke velat betaga den åtalade rätt att själv, om han föredroge detta, antaga rättskunnig försvarare; ej heller bleve åtalad tjänsteman påtvingad offentlig försvarare.

Problemet om det offentliga försvaret är emellertid icke slutligt löst genom nu antydda stadganden. Fråga uppstår nämligen därom, huruvida en ny tjänstemannakår måste skapas för ändamålet, eller om saken kan ordnas med tillhjälp av redan till buds stående krafter. Det är klart att lösningen är betingad även av ekonomiska faktorer. Med hänsyn till dessa och då man beaktat, att erfarenheten utvisat, att den statsanställda rättsbevakarens energi i allmänhet är mindre än den, vilken utvecklas i fri konkurrens, så har det ansetts bäst, att alla de, vilka inom en lagsaga allmänneligen idka advokatverksamhet, påläggas tvånget att inom samma domkrets emottaga offentliga försvarsuppdrag samt att domstol eller dess ordförande tilläggas makt att åvälva advokat fullgörandet av dylikt. Endast i sådana näjder eller fall, där juridiskt kvalificerad sakförare ej finnes att tillgå, linge uppdraget ombetros »annan» »lämplig person». — Den sålunda förslagna organisationen av det offentliga försvaret har emellertid befunnits nödvändiggör registrering av alla landets yrkesadvokater, som innehava juridisk domarekompetens. Registrets förande ankomme, enligt propositionsförslaget av 1929, å justitieministeriet. Tilläggsvis vare här ännu nämnt, att tvångsvis förordnad offentliga försvarare har förklarats berättigad till skälig ersättning ur statsmedel.

Likasom annorstädes erbjuder även i Finland den s. k. brottsefterforskningens och egentliga förundersökningens tillfredsställande anordning stora svårigheter. Också härvid möta vanskliga organisationsspörsmål.

Förundersökningen är icke närmare reglerad i gällande gamla lags rättegångsbalk. En betydande del av den verksamhet, som egentligen hörde densamma till, såsom bevismaterialels uppbringande, sammanförande och föreställande, har intill senaste decennier, synnerligast på landsbygden, försiggått inför underrätt, då denna anställde »rannsakan i målet». Och den nyare uppfattningen, att förundersökningen vore ett obligatoriskt processuellt förfarande, vilket borde föregå den egentliga domstolsförhandlingen, är väsentligen en skapelse av doktrin och rättspraxis. Förfarandet i denna del har icke reglerats medelst lag, utan huvudsakligen i administrativ väg. Förundersökningen har därför hitintills icke heller varit en del av själva rättegången, utan haft natur av ett förvaltningsrättsligt förfarande inför polismyndighet. — Härutinnan avse samtliga reformförslag att genomföra en förändring. Förundersökningen är gjord till en integrerande beståndsdel av processen reglerad i själva rättegångslagen. Den bleve obligatorisk förutom beträffande tjänstebrott och »ringa» brott, d. ä. sådana som blott kunde medföra bötesstraff eller fängelse ej över 6 månader. Naturligtvis har domstol dock tillagts rätt att även i dessa händelser förordna om föranstaltande av förundersökning, då sådan prövades nödig i ett föreliggande fall. Vidkommande det legislativa problemet, huruvida förundersökningen borde ombetros en särskild undersökningsdomare eller ej, har man i Finland stannat i ett negativt slut. Lagförslagen bygga härutinnan på de förhållanden, som i praxis utbildats och nu kunna sägas bestå. Den första brottsefterforskningen tillhörde kriminalpolisen. Och å denna ankomme jämväl att sedan fortsätta undersökningen, vare sig fråga vore om en inquisitio generalis eller inquisitio specialis. Dock har för åtal behörig offentliga åklagare givits rätt och ävälvts plikt att, så snart han av polisen underrättats om det skedda brottet, övervaka den fortsatta undersökningen samt, när han därtill funne anledning, övertaga och slutföra densamma.

Uti den de lege ferenda mycket omdiskuterade frågan, huruvida det förefarande, som eger rum före domstolsförhandlingen, bör vara offentligt eller hemligt, uttrycka samtliga finländska reformförslag den mening, att det ej är skäl att påbjuda offentlighet beträffande den del av förundersökningen, som blott har karaktär av s. k. brottsefterforskning (*inquisitio generalis*) och att även sedan undersökningen inriktas mot bestämd person såsom för brottet misstänkt, alltså då denna övergår till en *inquisitio specialis*, full offentlighet säkerligen i många fall vore egnad att motverka förundersökningens lyckliga slutförande. Å andra sidan har dock den misstänkta rättsskyddsintresse ansetts kräva vissa garantier mot hemlighetens faror. I sådant syfte är föreslaget, att förundersökning skulle, om möjligt, försiggå i tillkallat ojävigt vittnes närvaro samt att under rättelse om densamma alltid borde av polisen meddelas behörig offentlig åklagare och att därtill skulle kallas målsegaren, den misstänkta — ifall denne allaredan är för brottet anhållen eller häktad, borde han upphämtas, så vitt detta ej befundes erbjuda alltför stora svårigheter eller kostnader — och av den misstänkta antagen försvarare; likvisst har den, som handhar förundersökningen, tillagts makt att från förhör uteslänga den, som uppträdde störande eller eljest försvårade utredningen i saken.

Rätten att föranstalta förundersökning har ansetts böra i regeln innefatta även befogenhet att för dess effektiva genomförande tillgripa nödiga kriminalprocessuella tvångs- och säkerhetsmedel. Några av dessa innefatta emellertid så stora ingrepp i vitala personliga intressen, att det syns erforderligt, att mot eventuella missgrepp skapa särskilda garantier. I sådant syfte har, med avvikelse från huvudregeln, kriminalpolisens och underåklagares rätt att beslagtaga egendom begränsats. Befogenheten att besluta till kvarstad och skingringsförbud har återigen tillagts allenast domstol eller i brådskande fall dess ordförande. Varje

offentlig åklagare har visserligen tillerkänts rätt att meddela reseförbud, men vederbörande har berättigats att underkasta förbudet underdomstols omprövning. I sammanhang med häktning har »anhållandet» och »kvarhållandet för fortsatt undersökning» reglerats och tillika fastställts till högst 3 dagar. Beträffande själva häktningen har den häktade givits rätt att alltid draga beslutet härom under underrätts i orten granskning, varjämte föreslagits, att häktningsåtgärd, fastän den häktade däråt nöjdes, ändå alltid i ämbetsväg — enligt det sista propositionsutkastet — inom 10 dagar skulle underställas samma domstols prövning, även om förundersökningen ännu ej då vore avslutad. Å domstolen ankomme härvid, då den lätit vid häktningsbeslutet bero, att utsätta viss tid, inom vilken undersökningen borde slutföras eller frågan om den för brottet misstänkta fortsatta kvarhållande i häkte ånyo av domstolen provas med denna tillkommande rätt att bevilja ytterliga tid för fortsatt undersökning eller besluta den häktades omedelbara frigivande. — I alla dessa fall vore den, som funne sina personliga rättsintressen genom domstolens beslut läderade, berättigad i högre instans överklaga detta.

Förundersökningens huvudändamål är givetvis tvåfaldigt: att skaffa nödigt material för åtalsbeslutet samt att uppbringa och sammanföra all den utredning, som för den ifrågavarande förbrytelsens allsidiga bedömande kan befinnas nödvändig och önskvärd. I sådant syfte egde undersökningsmyndigheten föranstalta erforderlig syn och besiktning å platsen för brotten samt skrida till förhör av de personer, vilka förmodas kunna lämna relevanta upplysningar i saken. Användandet av tvångsmedel för att framtvunga inställelse vore härvid jämväl tillåtet; en rätt mot vilken å den enskilda medborgarens sida korresponderade en skyldighet att efterkomma kallelse, där avståndet till förhørsplatsen ej överstege 25 kilometer. Statsåklagare är

och given rätt att i synnerligen skyndsamma fall påkalla expertis av en eller flere sakkunniga. Förhørsledare vore även berättigad av andra myndigheter äska nödiga upplysningar; till och med att begära underdomstols rätts-hjälp. Om nämligen anställandet av tillförlitlig syn eller besiktning där brottet förövats förutsatte domstolsåtgärd eller i händelse edligt förhör av sakkunnig eller vittne erfordrades för avgörandet av frågan, huruvida åtal skall väckas eller emedan fara föreläge att bevisningen alls icke eller blott svärligen kunde företes i själva rättsgången, då finge härom anhållas hos häradshövdingen i orten och begäran av honom borde villfaras, ifall han funne den handling, vars klarläggande utredningen avsåge, vara straffbar eller eljest synnerliga skäl för bifall föreläge.

I lagförslagan är slutligen inskrifvt, att förundersökning bör drivas med största möjliga skyndsamhet och avslutas så snart de sammanbragta bevisen ådagalägga den misstänkta skuld eller att åtal ej bör väckas. Ett beslut i sist angivna riktning innefattade icke res judicata, utan kunde undersökningen återupptagas, när nya omständigheter rörande brottet bragts i dagen. Ansåges den misstänkta skuld vara ådagalagd, borde det vid förundersökningen tillkomna protokollet jämte alla övriga handlingar fordresammast överstyras till behörig åklagare. Honom tillhörde sedan att fatta sitt åtalsbeslut och, om någon vore för brottet ifråga häktad, inom 5 dagar väcka åtalet.

Genom brottmålsförfarandet har man väl i alla tider strävat att ernå full klarhet, materiell sanning beträffande brott och skuld. Tidigare, även vid den tid då Finlands nuvarande processordning stadgades, ansågs det inkvisitoriska förfaringssättet säkrast leda till målet. I överensstämmelse med grundtankarna i denna processmetod ankom det principiellt i första hand å domstol att införskaffa processmaterialelet. Domstol var varken härutinnan eller vid

dömandet bunden av gjorda åtalspåståenden, vadan åklagarmyndighetens och målsegarens yrkanden blott voro av kompletterande, sekundär betydelse. Den för brottet misstänkta eget erkännande — bebyggelsen — betraktades som ett huvudbevismedel, varför svarandens förhör blev av väsentlig betydelse och kom att upptaga en avsevärd del av förhandlingen inför rätta. Också i avseende å domsinnehållet och domens rättskraft hade ju den inkvisitoriska processmetoden viktiga konsekvenser; olika gradationer av frikännande domslut voro möjliga, ända därhän att saken kunde »lämnas på framtiden» med rätt för domstol att återupptaga målet till fortsat behandling, då nya omständigheter syntes egnade att visa svarandens skuld. — Den nuvarande finländska straffprocessen är ett barn av sin tid; särskilt i fråga om grova förbrytelser utpräglat inkvisitorisk, om än i senare tiders praxis speciellt beträffande domstols processinitiativ och åtalets betydelse avsevärt modifierad i ackusatorisk riktning.

Icke ens det straffprocessuella förfarandet, som nu i praxis följes i Finland, kan dock anses motsvara berättigade moderna krav. Allmänt håller man ju i våra dagar före, att den materiella sanningens ernående och dömande domstols objektivitet bäst garanteras, om processinitiativet uteslutande lägges i den åtalsberättigades hand och själva rättegången gestaltas som verklig partsförhandling, där domstolens roll principiellt är ledarens och domarens, icke i första hand initiativtagarens. Som medel att bringa det verkliga sakförhållandet i dagen framstå de psykologiskt riktiga grundsatserna om omedelbarhet och muntlighet i rättegång. Den tilltalades rättsintresse utmynnar i försvaret och innefattar icke någon skyldighet att medverka vid straffanspråkets utredande, vilket tillhör åklagaren. Den för brott misstänkta anses än vidare hava ett berättigat anspråk att alltid, så snart ett åtal som mot honom väckts, icke befinnes grundat, vare sig detta vidhålls eller frångås, varda frikänd medelst dom, vilken blir för framtiden definitivt materiellt bindande.

De i Finland uppgjorda förslagen till reform av kriminalprocessen äro uppgjorda med beaktande av sist antydda fordringar. Vad särskilt beträffar den åtalades skyldighet att i målet avgiva en fullständig redogörelse förtjänar kanske framhållas, att såväl i lagberedningens lagförslag av 1909 som i reformutkasterna av 1918, 1920 och 1923 ingå uttryckliga bestämmelser, som utvisa att svaranden icke vore skyldig inlåta sig på några vidlyftigare förklaringar i saken, vilka expressiva, direkta stadganden emellertid ej återfinnas i de senare reformförslagen. Det kan måhända ifrågasättas, huruvida utelämnandet varit välbetänkt, när den fara finnes, att domstolarna, under intrycket av tidigare praxis, befunnes benägna att, till mën för den åtalade, underkasta honom ett inkvirerande förhör, vilket förfarande vore varken tidsenligt eller principiellt riktigt.

Ett konsekvent genomförande av grundsatserna om omedelbarhet och muntlighet i rättegång är möjligt, endast om själva partsförhandlingen och bevisupptagningen, så vitt görligt, koncentreras till ett sammanträde och förutsätter dessutom en synnerligen medveten och kraftig processledning från domstolens sida. Detta återigen har ansetts betinga, att själva huvudförhandlingen inför fullsuttet rätt föreginges av ett förberedande domstolsförfarande, där alla yrkanden och motyrkan klart fixerades samt tillgängligt bevismaterial avgäves, där frågor om själva rättegångens laglighet och sådana av prejudiciell betydelse för huvudförhandlingen avhandlades och avgjordes och varunder förty även beslötes åtgärder, som befunnes nödiga för förundersökningens och utredningens komplettering. Denna uppdelning av själva rättegången är genomförd även i de finländska reformförslagen. Dock har ett särskilt förberedande förfarande ej ansetts nödvändigt i mål rörande »ringa» brott.

Det förberedande domstolsförfarandet försigginge utan biträde av lekmannabisittare; åtgärder som därunder beslötes och icke innefattade ett avgörande av egentliga rättsfrågor, utan vore uttryck för processledningen, ankomme i regeln på rättens ordförande allena.

Den fasta grunden för rättegången skapades genom klagandens till rätten ingivna anklagelseskraft; i »små brottmål» medelst den utverkade stämningen. I denna skulle anges, förutom domstolen och parterna, själva yrkandet, såväl sakligt som juridiskt individualiserat, jämte, där målsegaren utförde självständig talan, dennes anspråk och yrkanden, även sådana av privaträttslig accessorisk natur; därjämte de bevismedel, som klaganden ernade använda och vad genom varje av dem förväntades bliva styrkt. Denna skrift, som skulle delgivas den åtalade och dennes försvarare, egde dessa, ifall de sådant önskade, skriftligen bemöta, varvid de kunde på samma sätt framställa sina motyrkanden och motbevis. Om processinvändning framställdes eller rättens ordförande självfallet funne åtalet böra avvisas eller utan huvudförhandling omedelbart förkastas, skulle särskild domstolsförhandling därom i de tillkallade parternas närvaro anordnas och avgörande därefter träffas. Prövades målets vidare behandling fordra ytterligare utredning, kunde den offentliga åklagaren anmodas skrida till sådan. Efter dess slutförande finge tilläventyrs påkallad ny anklagelseskraft av klagande inges med rätt för svaranden och dennes försvarare att skriftligen bemöta denna.

Ifall åtalet icke avvisats eller omedelbart förkastats, utsattes huvudförhandling, vartill parterna och den offentliga försvararen skulle inkallas. Gjordes vid huvudförhandlingen gällande, att denna icke lagligen kunde försiggå eller framställdes invändning mot åtalet, vilken icke tidigare kunnat göras, egde rätten till först resolvera över slik fråga. Själva förhandlingen i huvudsaken borde inledas med anklagelseskraftens uppläsande, varå följde partsförhandling och bevismottagning samt till sist slutförhandling parterna emellan, varvid den åtalade och dennes försvarare tillkomme sista ordet.

Särskilda bestämmelser äro ock föreslagna för de händelser, att part uteblivit från muotlig förhandling. Ifall frånvaron föranletts därav, att part ej lagligen inkallats eller

föreläge laga förfall, motiverade detta uppskov med förhandlingen. Offentlig åklagares utevaro betingade jämväl i motsatt händelse uppskov, därest denne framställt åtalsyrkanden i målet; eljest däremot icke. Om målsegare, som allena anhängiggjort åtal, förfallolöst vore borta, skulle den åtalade, ifall han därpå yrkade, frikännas, men i annat fall avskreves målet. Målsegare, som inkallats för att upplysningsvis höras, kunde till rätten hämtas. I den åtalades och dennes försvarares frånvaro finge i regeln förhandling ej ega rum. För att framtvinga inställelse egde domstolen tillgripa laga tvångsmedel, beroende på brottets art. Undantagsvis kunde dock svaranden i klara fall, trots dennes försvarares uteblivande, i saken frikännas.

Efter avslutad huvudförhandling borde dom i sakan givas. Denna kunde vara antingen fällande eller klart frikännande.

Det viktiga spörsmålet angående parts möjlighet att i överinstans söka ändring i underrätts avgörande har allredan berörts i sammanhang med frågan om domstolarnas inbördes funktionella kompetens.

Förfarandet inför appelldomstol — lagmansrätt — bestode, liksom rättegången vid underdomstol, av två delar, en förberedande skriftväxling emellan parterna och en muntlig huvudförhandling. Den förra avsåge givetvis att bereda parterna — vädjanden och dennes motpart — tillfälle att framställa sina yrkanden samt de invändningar av processuell och saklig innebörd, var till dessa funne skäl föreligga, ävensom att ange det bevismaterial, som i målet ytterligare komme till användning. Den förberedande skriftväxlingen kunde ock, enligt prövning, förfullständigas medelst muntlig förhandling av förberedande natur. Under denna del av rättegången finge enahande avgöranden träffas som under den förberedande förhandlingen vid underrätt. Den möjlighet föreläge dessutom, att målet avdömdes helt och hållet utan huvudförhandling; om nämligen vädjanden för-

klarade sig avstå från sådan och detta ej heller motsades av vederparten, eller denne alldeles uteblivit från vadeinstansen; detta vore likvisst icke tillåtet, ifall lagmansrättens uttalande påkallades beträffande den åtalades skuld till brott eller till försök till eller delaktighet i förbrytelse, varå straffet in abstracto vore 6 års tukthus eller därutöver. Huvudförhandlingen inför lagmansrätt skulle egnas åt partsförhandling rörande huvudsaken ävensom bevisningsförfarande. Härvid vore såväl föreställandet av ny utredning som kompletterande bevisning genom redan förut förebragta bevismedel möjliga.

I besvärsmål komme rättegången i regeln att bliva enbart skriftlig. Likvisst är dock besvärinstansen tillerkänd rätt att anordna muntlig partsförhandling, när detta befunnes nödigt eller lämpligt.

Förfarandet i högsta domstolen bleve rent skriftligt utan ny bevisemottagning.

De föreslagna bestämmelserna angående tillbudsstående extraordinarie rättsmedel: klagan med anledning av domvilla, resning i laga kraft vunnen dom och benådning, äro uppgjorda med beaktande av nulidens krav att även en i brottmål avkunnad dom bör njuta rättskraft i ej mindre objektivt än subjektivt (inter omnes) hänseende och de förelupna stadgandena torde tillgodose både statsmaktens och den åtalades — såväl den frikändas som den dömdas — anspråk på rättsskydd. Detaljerna synas icke vara av det intresse, att en närmare redogörelse för dem här vore motiverad.

Såsom av den tidigare framställningen framgår innehålla reformförslagen särskilda bestämmelser angående förfarandet, då åtal väckes med anledning av tjänstebrott, såsom ock då åtalet rör »mindre» brott. De förras specialkaraktär har synts betinga detta. De senares beskaffenhet i normala

fall har återigen ansetts motivera en avsevärt förenklad procedur. Av särskilt intresse i avseende å dessa »små brottmål» är det föreslagna rättsinstitutet »strafforder». Ifall, då fråga vore om brott, varå ej kunde följa strängare straff än böter eller fängelse i 6 månader eller då förseelsen innebure överträdelse av polis-, kommunal- eller annan ordningsstadga eller lagligen fastställt vitesförbud, den offentliga åklagaren ansåge, att den skyldiga, som uppnått full straffrättslig ansvarighetsålder, 18 år, ej borde drabbas av strängare straff än 100 dagsböter, egde åklagaren framställa sitt straffpåstående skriftligen och, om den åtalade sedan, efter erhållen del av yrkandet, skriftligen godtog detta samt domstolens ordförande funne straffyrkandet rättvist, finge straffet av honom, utan vidare förhandling, fastställas genom anklagelseskriften åtecknad resolution. — Det har tidigare nämnts, att denna reformdetalj allaredan införlivats med finländsk rätt genom en lag av 1931.

I Finland ligger den »stora processreformen» uti allt väsentligt ännu i tråde. Det är emellertid att hoppas, att, sedan det nuvarande ekonomiska depressionstillståndet är övervunnet, landets lagstiftare skola med kraft taga sig reformverket an och bringa det till ett lyckligt slut.

O. Hj. Granfell.